

PALENČÁROVÁ, RADKA. ŽENY PRED SÚDOM. HRIEŠNE ŽENY Z ABOVA V 18. STOROČÍ. RUŽOMBEROK: SOCIETY FOR HUMAN STUDIES, 2023.

Vydávaním vedeckej a odbornej literatúry sa na Slovensku zaoberá predovšetkým akademické prostredie a štátne pamäťové inštitúcie. V Ružomberku sa viacero odborných a vedeckých pracovníkov združilo v platforme Society for Human Studies (S4HS), ktorej cieľom je, ako uvádzajú na svojej stránke, „podpora vzdelávania a poznania v oblasti humanitných vied“. Okrem organizovania prednášok sa realizujú hlavne v publikovaní literatúry z oblasti histórie, etnografie, sociológie, pedagogiky a ďalších príbuzných odborov. V ich vydavateľskom portfóliu okrem dejín obcí nájdeme aj vydarenú edíciu neznáme príbehy (*Neobyčajné príbehy novinárov, Neobyčajné príbehy žien, Neobyčajný život farára, Neznáme príbehy*).

V minulom roku vyšla v spomínanom vydavateľstve publikácia *Ženy pred súdom* s podtitulom *Hriešne ženy z Abova v 18. storočí*, od Radky Palenčárovej. Ako autorka uvádza v predslove, kniha je upravenou verziou dizertačnej práce a čiastočne vychádza aj z čiastkových prác publikovaných počas doktorandského štúdia. K historiografii problematiky kriminality žien v Uhorsku autorka pripomína odborné články zaoberajúce sa touto témou v regiónoch Slovenska (Bratislava, východné Slovensko) či problematiku čarodejníctva. No podrobnejšie a s ohľadom na pramene sa v takom rozsahu ako ponúka predstavovaný titul touto problematikou doposiaľ nezaoberal žiaden autor.

Pramene v podobe súdnych spisov boli hlavným zdrojom informácií. Autorka čerpala predovšetkým z fondov Štátneho archívu v Košiciach z inventáru Súdne písomnosti Abovskej župy. Predmetom štúdia boli aj archívne materiály začlenené do spisov všeobecno-správnych, ďalej autorka analyzovala urbárske investigácie a kanonické vizitácie z roku 1746. Čerpala aj zo zbierok cirkevných matrík uložených v národnom archíve v Budapešti. Pre uvedenie analyzovaných informácií do kontextu pomerov a právnych noratívov daného obdobia sa autorka opierala aj o legislatívne pramene v podobe zákonov, zákonníkov a štatútov, ktoré mali byť aplikované počas súdnych procesov. Patrí sem dolnorakúsky zákonník Ferdinanda III. S názvom *Neue peinliche Landgericht-sordnung* z roku 1656 (tzv. Praxix Criminalis), ďalej autorka menuje súdobé právne príručky: Ján Kitionič *Directio Methodica a Constitutio Criminalis Theresiana* a zbierky uhorských zákonov *Corpus Iuris Hungarici* a *Allgemeine Gesetzbuch uber Verbrechen und derselben Bestrafung*. Pri štúdiu sa opierala aj o prepisy prípadov čarodejníctva z uhorských stolíc od Jozsefa Bessenyeiho, Andora Komáromyho, Ferenc Schrama a ďalších maďarských kolegov, ktorí pripravili sériu publikácií z týchto archívnych dokumentov. Autorka už v úvodnej časti publikácie venovanej metodologickému postupu uvádza, že vzhľadom k zachovaniu neúplných spisov z niektorých prípadov súdnych konaní a absencii alebo medzerám v archívnych prameňoch s chronologicky následnou postupnosťou neprispela k objektívnemu pohľadu na problematizovanú tému, čo poukazuje na isté

limity pri výskume a práci s archívnymi prameňmi. Práca so zachovanými dokumentmi navyše predstavuje vyhodnocovanie a komparáciu materiálu s cieľom zovšeobecniť skúmaný jav. Je pozoruhodné, že cieľom nebola len interpretácia samotných skutkov žien v sledovanom období z pohľadu štatisticky vyhodnotiteľných deliktov, priestupkov či obvinení prostredníctvom percentilu, ale čin samotný predstavený v kontexte morálnej, sociálnej, ekonomickej či politickej situácie a reakcie prostredia.

Práca je rozdelená do kapitol, v ktorých autorka postupne uvádza čitateľa do problematiky súdnej praxe v prostredí súdobého Uhorska (kapitoly *Fenomén kriminality v dejinách, Súdnictvo v Uhorsku v 18. storočí, Administratívne, hospodárske a náboženské pomery v stolici*) a ďalej pokračuje kapitolami už zameranými na vzťah súdnej moci a ženy (kapitola *Ženy v zrkadle prameňov abovskej stolice v 18. storočí*). Hlavná časť práce *Delikty žien v abovskej stoličnej súdnej praxi v 18. storočí* predstavuje najrozsiahlejšiu časť, v ktorej sa už konkrétne venuje samotným archívnym materiálom v analyticko-kritickej rovine s vyhodnotením. Uvádza konkrétne delikty spolu s trestnou praxou, pričom ich kategorizovala podľa už zavedenej štruktúry (Jaroslavom Pánkom) na delikty proti životu a zdraviu, delikty proti mravnosti, delikty proti cirkevnej ideológii a delikty proti majetku. K najviac v súdnej praxi pertraktovaným deliktom vo vzťahu k ženskej kriminalite (či skôr kriminalizácii) patria, a to aj v súvislosti s vyššie uvedenou kategorizáciou: infanticída, nasledujú vražda, čarodejníctvo a bosoráctvo, mravnostné delikty (cudzoložstvo, smilstvo, incest) a majetkové delikty. Autorka rozoberá aj spôsoby vyšetrovania a právne normy – zákonník platný a používaný na stanovenie spôsobu vyšetrovania deliktov. Bližšie sa zaoberá spôsobom vyšetrovania, zvlášť smrti novorodencov – infanticidy a úlohou babíc či lekára v procese stanovenia príčin úmrtia, ako aj dôkazov proti obvineným ženám. Zo spôsobov vyšetrovania neobchádza ani mučenie, ktoré vyplýva aj z postupov určených na vyšetrovanie deliktu uvedených v súdobých nariadeniach. Penologická časť v práci sa zaoberá typom trestu. Od hrdelných trestov cez prevýchovu žien až po odňatie slobody. Ako autorka uvádza, ženy boli v abovskej stolici v prípade väzenia potrestané odňatím slobody alebo odňatím slobody a verejnými prácami. Tabuľky s uvedením mien odsúdených žien, ako aj typom trestu sprehľadňujú a deklarujú zaužívané spôsoby uplatňovania trestov v praxi. Pálenčárová ďalej porovnáva kriminalitu žien a mužov v 18. storočí. Na percentuálnom vyhodnutí podielu mužských a ženských deliktov možno porovnať prevládajúci typ zločinu podľa pohlavia. Rovnako v práci využíva komparáciu súdnictva v stoličnom a mestskom prostredí. V monografii nechýbajú ani prílohy, ktoré obsahujú prepisy zachovaných listov adresovaných predstaveným miestnej správy.

Publikácia *Ženy pred súdom – hriechne ženy z Abova v 18. storočí*, ponúka pohľad na súdnu moc a jej výkon v prostredí súdobého Uhorska, na príklade regiónu. Relevantné materiály, z ktorých autorka čerpala, poskytli primárne informácie na vytvorenie syntézy analyzovaných dát s tabuľkovo vyhodnotiteľnými údajmi. Tieto údaje podávajú prehľad o typoch deliktov, spôsobe dokazovania viny či nevinu, ako aj treste uplatňovanom na ženách. Zaujímavé výstupy poskytujú čitateľovi komparácie v intenciách kriminality podľa pohlaví a porovnania o typoch deliktov podľa regiónov (stolíc). Archívne materiály tvoria zásadné informačné zdroje pre vedecké bádanie s nespochybniteľným potenciálom pre poznanie dejín spoločnosti. Abovské hriechne ženy tak možno vnímať cez prizmu každodennosti života sociálnej skupiny a kultúrneho prostredia v ťažkých pod-

mienkach konvenčného, sociálne presne definovaného zázemia istého regiónu Uhorska 18. storočia. Autorke Radke Pálenčárovej sa tak podarilo vyniesť na svetlo archívne zdroje v kontexte reality života ženy z málo prebádanej a problematizovanej stránky kriminality či skôr kriminalizácie „nežného“ pohlavia.

PhDr. Stanislava Knapčoková, PhD.